

(парламент), для розгляду загальнодержавних і конкретних королівських проблем [4, с. 847–848].

За «Оксфордськими провізіями» передбачено, що з кожного графства обираються чотири лицарі, які кожного дня зобов'язуються слухати всі скарги, що стосуються будь-яких несправедливих випадків і проводити арешти [3, с. 150–163]. Як висновок – «Оксфордські провізії» фактично створювали в країні олігархію баронів, яка від моменту отримання ними владних повноважень, застала усіх неприхильників розплачуватися перед новою владою.

У жовтні 1259 року розбіжності у поглядах тимчасової влади – дали поштовх до широкого невдоволення серед лицарів, містян і чималої кількості баронів, які об'єдналися і за підтримки короля виступити з власними вимогами, що називалися «Вестмінстерськими провізіями». За новими постановами передбачалося зменшити рівень зловживання владою, встановлюючи чіткі межі впливу. А також узаконювався захист громадян від тиску феодалних судів і встановлювався контроль за діяльністю феодалів у відношенні до власників земель [3, с. 168–179]. Проте, влада баронів не збиралася дотримувались «Вестмінстерських провізій» і не бажала затверджувати відповідні права.

Враховуючи низький рівень підтримки тимчасової влади, у 1263 р. король Генріх III за сприяння іноземних правителів оголосив, що провізії 1258 року, які обмежували його владу вважаються недійсними [2, с. 848]. Реакція на королівські дії була швидкою і вже згодом почалася громадянська війна – що закінчилася формуванням офіційного парламенту Англії.

Отже, в комплексному аналізі правової бази англійського парламенту XIII ст., визначено кілька головних документів підписаних між королем та верхівками суспільних станів. Саме розглянуті положення були фундаментальними в успішному становленні та регулюванні парламентської роботи в перші століття його існування.

В результаті дослідження встановлено, що правовою основою парламентської діяльності Англії XIII ст. є «Велика хартія вольностей». Адже її статті були актуальними і дієвими для всього періоду Середньовіччя, не зважаючи на час, тому кожен наступний правитель намагався з мінімальною редакцією почати правління керуючись її статтями. Через ефективність та дієвість, положення «Великої хартії вольностей» застосовувалися в британському правосудді від моменту їх оприлюднення і до XXI ст. в контексті чинного статутного права Конституції Великої Британії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левин Г.Р. Очерки по истории Англии. Средневековье и новое время. М: Госучпедгиз министерства просвещения РСФСР, 1959. 358 с.
2. Оксфордские постановления // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. Т. XXIа: Нэшвилль – Опацкий, 1897. С. 847–848
3. Петрушевский Д. М. Памятники истории Англии XI–XIII вв. Исторический факультет МГУ. М.: Госоцэкиздат, 1936. С. 150–229
4. Clanchy Micheal. (en) A History Of England: Early Medieval England. New Jersey: John Wiley and Sons, 1997
5. Велика Хартія Вольностей (Magna Carta) / Буколик Василь. URL: <http://maysterni.com/publication.php?id=107962>

Липка Тетяна

Науковий керівник – проф. Алексієвець Леся

ВІДНОСИНИ МІЖ РІЧЧЮ ПОСПОЛИТОЮ ТА ШВЕДСЬКИМ КОРОЛІВСТВОМ У КОНТЕКСТІ ОСОБИСТОЇ УНІЇ СИГІЗМУНДА ВАЗИ (КІНЕЦЬ XVI СТ.)

Зовнішня політика – це така сфера розвитку держав, котра інколи є чи не важливішою, ніж внутрішня. І це не дивно, адже вона здавна була одним із визначальних чинників світового розвитку. Проблеми переговорів та конфліктів, війни та миру завжди були актуальними. У XVI ст. в історії Європи почали проявлятися такі тенденції, котрі були нехарактерними для

попередніх століть. Вплинули вони і на взаємостосунки між державами. Не винятком стали Швеція та Польща.

З огляду на це, актуальність дослідження полягає у з'ясуванні особливостей стосунків між Шведським королівством та Річчю Посполитою, встановлення близьких контактів між правлячими у них династіями, що призвели до особистої унії цих держав, яка тривала упродовж 1592–1599 рр., та наслідків цих стосунків. На нашу думку, вивчення цієї проблематики є на часі, адже дає змогу переосмислити уроки історії дипломатії держав.

Мета статті – проаналізувати основні напрямки та аспекти зовнішньополітичної активності між Шведським королівством та Річчю Посполитою, дослідити основні фактори і чинники, що їх визначали, а також прослідкувати еволюцію стосунків між державами.

Об'єкт дослідження – міждержавні стосунки між Шведським королівством та Річчю Посполитою у 1592–1599 рр.

Предмет наукового дослідження – особливості укладення та існування польсько-шведської унії та її вплив на дипломатичну карту Європи.

Історіографічну базу дослідження склали наступні праці: «Історія Швеції» І. Андерсона [1], «Коротка історія Швеції» Й. Вейбулля [2], «Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів» Л. Зашкільняка та М. Крикуна [3], «Історія Швеції» А. Кана [4], «Історія Швеції» Я. Меліна, А. Юханссона та С. Хеденборг [5], «Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.)» В. Ярового [6], «Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів» А. С. Камінського [7]. Видання характеризують картину зовнішньої політики Швеції та Польщі в досліджуваній час. Варто також звернути увагу на недостатню розробленість проблеми в українській історіографії.

Для того, аби краще зрозуміти польсько-шведський союз кін. XVI ст., потрібно розглянути передумови цього зближення, які зародилися ще в середині століття. Щодо Швеції, то її характеризувала доволі міцна королівська влада, що опиралася на дворянство та лютеранське духовенство, котре в XVI ст. утвердилося у державі. А в Польщі основою правління були слабка влада виборного короля, котра впродовж століття лише послаблювалася, та широкі повноваження шляхти. Такий устрій дістав назву шляхетської демократії. [3, с. 125; 6, с. 108]. Додамо, що потужною силою в Речі Посполитій була католицька церква.

У грудні 1586 р. у Речі Посполитій помер король Стефан Баторій [6, с. 113], тож на виборах короля у серпні наступного року вирішив спробувати щастя і Юхан III – король Швеції, щоправда не для себе, а для сина Сигізмунда. Юхан ще до отримання престолу одружився на польській принцесі Катажині з роду Ягеллонів (сестрі польського короля Сигізмунда II Августа). Від цього шлюбу народився їхній син Сигізмунд [5, с. 89; 4, с. 164; 1, с. 140, 142; 3, с. 144; 7, с. 74], який по батьку належав до шведського роду Ваза, а по матері був наступником польсько-литовської Ягеллонської династії. На нашу думку, така ініціатива Юхана III мала на меті покращити взаємовідносини між державами, послабити боротьбу між ними за Балтику та посилити власний вплив на Річ Посполиту. Шведи домоглися перемоги Сигізмунда на елекційному сеймі, тож у грудні 1587 р. відбулася коронація нового короля під іменем Сигізмунд III. [3, с. 125; 7, с. 74].

Сигізмунд вихований під впливом контрреформаційних поглядів (що добре для Польської держави), але Сигізмунд був іще й прихильником міцної королівської влади, як у Швеції, тож королювання «за польськими правилами» йому не надто подобалося [3, с. 132–133]. Проте в обмін на, можливо, примарне королювання у Швеції позбавляти себе уже наявного польського титулу Сигізмунд не хотів і, як показали наступні події, марно.

У 1592 році у Швеції помер Юхан III, а згідно з Вестероським законом про престолонаслідування 1544 року, після його смерті наслідником королівського трону став саме Сигізмунд [5, с. 96]. Що цікаво, він був змушений навіть просити у сейму дозволу поїхати у Швецію на похорони батька (поляки побоювалися, аби він не втік з країни, як це вже зробив раніше француз Генріх Валуа). В будь-якому випадку ситуація виглядала доволі схожою [6, с. 319].

У період формального безкоролів'я лютеранська шведська знать у союзі з протестантським духовенством скликали Упсальський собор, на якому закріпили т. зв.

Аугсбурзьке рішення (березень 1593 року), за яким визнавалося ортодоксальне лютеранське віровчення [5, с. 96; 1, с. 148; 4, с. 165].

У вересні 1593 р. Сигізмунд прийняв шведську корону. Таким чином, Польща і Швеція уклали особисту унію [5, с. 96]. Саме правління Сигізмунда (одночасно і в Польщі, й у Швеції) і послужило відправною точкою шведсько-польських протиріч. Одразу ж після коронації у Швеції Сигізмунд почав проводити централізовану політику, котру з об'єктивних причин не міг реалізувати в Речі Посполитій. Спочатку він відмовився визнавати Упсальський собор, навіть провів демонстраційну католицьку літургію в Стокгольмі [5, с. 96]. По-перше, це було зумовлено тим, що такі рішення, на його думку, мали прийматися лише за дозволу короля, по-друге, католицький світогляд Сигізмунда не давав йому можливості тверезо оцінити ситуацію та зрозуміти, що лютеранську Швецію на той момент повернути в католицизм вже не було можливим. Тим не менш, опиратися такій політиці стали представники протестантської знаті, котрих згуртував навколо себе дядько короля Карл. Відчувши загрозу, Сигізмунд був змушений погодитися із Аугсбурзьким рішенням і пообіцяти брати на державну службу тільки лютеран [5, с. 96].

Восени 1593 року Сигізмунд повернувся до Польщі. В час його відсутності керівництво Швецією здійснював дядько короля Карл, який намагався об'єднати опозицію проти Сигізмунда. В цій ситуації утворилися два ворожі табори: більшість протестантського дворянства та Карл, котрі виступали проти короля, та католицьке дворянство із частиною протестантського дворянства, які висловилися на підтримку Сигізмунда [5, с. 97]. Виникає питання: чому частина протестантів вирішила виступити за чинного короля-католика, який утискає лютеран? Вони вважали, що краще королювання Сигізмунда на відстані, дає певну свободу дій, аніж тимчасове управління Карла, котрий, звісно, захищає протестантів, проте обмежує автономію знаті. У підсумку державна рада Швеції – риксдаг – не підтримала претензій Карла на владу. Тоді він звернувся за підтримкою до станів. У 1595 році, всупереч забороні Сигізмунда, Карл скликав риксдаг, на якому йому було надано можливість управляти державою в якості регента [1, с. 150; 5, с. 97].

Боротьба між прихильниками Сигізмунда та прихильниками Карла стала ще жорсткішою [4, с. 165]. У 1598 р. розпочалася польсько-шведська війна, коли Сигізмунд і його прибічники вирішили покінчити з Карлом військом [3, с. 145; 5, с. 98]. Після декількох сутичок відбулася вирішальна битва при Стонгебрі (біля Лінчепінга), у якій шведський і польський король зазнав поразки [1, с. 151]. Зважаючи на ситуацію, що склалася, Сигізмунду довелося підписати договір про перемир'я 1598 року. Згідно з цим документом, чинний керівник держави обіцяв прибути в Стокгольм і скликати риксдаг, а в майбутньому правити згідно королівської присяги. Крім того, він видав герцогу Карлу своїх прихильників з держаної ради (в 1600 році відбулася їх страта, так звана «лінчепінзька кривава лазня») [5, с. 97; 2, с. 38]. Незважаючи на умови договору, Сигізмунд повернувся до Польщі. Це стало формальною причиною для риксдагу відсторонити Сигізмунда від влади в 1599 році [5, с. 98]. Важко сказати, що саме змусило Сигізмунда спочатку підписати угоду, а згодом відмовитися від її виконання. Можливо, важливішими королю видалися саме польські питання, а у шведській кампанії він на той момент розчарувався, а, можливо, тут зіграв свою роль особистісний фактор – і Сигізмунд відмовився виконувати укладені умови через власну гордість. На підтвердження останнього свідчить той факт, що у Сигізмунда був шанс зберегти за собою Швецію, або хоча б зробити сина Владислава наступником шведського престолу, проте на це він не пішов.

Розрив Швеції з Сигізмундом означав розрив шведсько-польської унії, тобто Польща стала новим ворогом шведів. [1, с. 152; 3, с. 145]. Гостроти конфлікту надавало те, що обидві держави намагалися скористатися моментом «Смути» в Московському царстві у боротьбі за балтійські землі [5, с. 98].

Отже, внаслідок як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників, польсько-шведська особиста унія Сигізмунда Вази провалилась. На нашу думку, основною причиною була несумісність між устроєм та традиціями цих держав. Сигізмунд намагався керувати одночасно двома великими утвореннями, які були вже сформованими та надто відрізнялися одне від одного. Релігійні погляди Швеції були у векторі протестантизму, а Польщі – католицизму. У зовнішній політиці обидві держави хотіли підпорядкувати собі Лівонію, за яку ще до правління

Сигізмунда воювали 30 років. Унія мала послабити це протистояння, проте, як наслідок, градус напруги у лівонській проблемі після 1599 р. лише зріс. Кожна з цих держав потребувала незалежного одна від одної розвитку, застосування для цього різних способів ведення внутрішньої і зовнішньої політики. Не забуваймо й про те, що шведський та польський народи уже надто відрізнялися один від одного. Можна, звісно, апелювати до того, що Річ Посполита була на папері федерацією двох народів (польського та литовського), а фактично навіть чотирьох (якщо додати сюди українців та білорусів), тож Сигізмунд міг додати до своїх підданих й шведів. Але Швеція була надто далеко, надто відрізнялася від Речі Посполитої, значна частина шведів хотіла бачити свого короля дома, а не «за морем», а становище міжнародного життя під владою польських королів навіть у самій Польщі явно залишало бажати кращого. Додамо сюди ще й особистий конфлікт між Сигізмундом і Карлом, фанатичний католицизм Сигізмунда, який він хотів прищепити усім під його владою, та присутні Сигізмунду впертість і непоступливість – і отримаємо цілий «букет» проблем, який задушив унію іще в її дитинстві.

Фактично розірвання особистої польсько-шведської унії у 1599 року призвело до польсько-шведських конфліктів на наступні півтора століття, що згодом стануть причиною занепаду Речі Посполитої.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андерсон И. История Швеции. Москва: Издательство иностранной литературы, 1951. 409 с.
2. Вейбуль Й. Краткая история Швеции. Стокгольм: Шведский институт, 1994. 163 с.
3. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2002. 752 с.
4. История Швеции. / Под ред. А.С. Кана. Москва: Наука, 1974. 719 с.
5. Мелин Я., Юханссон А.В., Хеденборг С. История Швеции. Москва: Весь мир, 2002. 400 с.
6. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до ХХ ст.) / Під ред. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. – 632 с.
7. Камінський А. С. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура. Київ: Наш час, 2011. 263 с.

Лушев Олександр
Науковий керівник – проф. Алексієвець А.

ДІЯЛЬНІСТЬ РЕПРЕСИВНИХ ОРГАНІВ СРСР НА БОРЩІВЩИНІ

Історія починається з окремих подій, людей та територій. Саме тому важливим елементом її вивчення є дослідження в галузі регіональної історії. Невід'ємною складовою історії України є історія її боротьби із радянською владою. 17 вересня 1939 року радянські війська вступили на територію Західної України, одразу ж розпочалося створення системи радянських репресивних органів. Територія сучасного Борщівського району, за адміністративним поділом СРСР, описаного періоду, складалася із трьох районів Борщівського, Мельнице-Подільського та Скала-Подільського. Одразу з приходом більшовиків розпочалися масові репресії. 22 лютого 1941 року НКВС було арештовано 22 учнів 8-10 класів Борщівської середньої школи. Їх звинуватили в підтримці поглядів націоналістичного підпілля. Серед них були як хлопці, так і дівчата. Працівники НКВС проводили арешти всіх, на їхню думку, «не благонадійних та підозрілих», часто навіть не з'ясовуючи обставин відправляли у в'язницю. З початком німецько-радянської війни, більшість в'язнів з території Борщівського району перебували в Чортківській тюрмі. У зв'язку із стрімким наступом німецьких військ постало питання про евакуацію в'язнів, було вирішено відправили їх пішим ешелонам в Умань. Під час такого етапу багато в'язнів помирали в дорозі, а ті, що дійшли, невдовзі були розстріляними. Нестор Мизак вияснив, що в зв'язку із початком німецько-радянської війни знищені без суду 250 мешканців нинішнього Борщівського району, яких радянська влада затаврувала, як «ворогів народу» [1, с. 46].

З поверненням радянської влади на територію Борщівського району навесні 1944 року, відновлюються репресії проти національно-патріотичних кіл. Радянська влада ввозить на